

Kultur på ville veier: En gjennomgang av Forsvarets satsing på kulturforståelse

Trine Holo og Morten Dehli Andreassen

Norwegian Institute of International Affairs
Department of Security and Conflict Management

Security in Practice 11 · 2010

[NUPI Report]

Utgiver: NUPI
Copyright: © Norsk Utenrikspolitisk Institutt 2010
ISBN: 978-82-7002-295-3

Alle synspunkter står for forfatterens regning. De må ikke tolkes som uttrykk for oppfatninger som kan tillegges Norsk Utenrikspolitisk Institutt. Artiklene kan ikke reproduseres – helt eller delvis – ved trykking, fotokopiering eller på annen måte uten tillatelse fra forfatterne.

Any views expressed in this publication are those of the author. They should not be interpreted as reflecting the views of the Norwegian Institute of International Affairs. The text may not be printed in part or in full without the permission of the author.

Besøksadresse: C.J. Hambros plass 2 d
Adresse: Postboks 8159 Dep.
NO-0033 Oslo
Norge
Internett: www.nupi.no
E-post: info@nupi.no
Fax: [+ 47] 22 36 21 82
Tel: [+ 47] 22 99 40 00

Kultur på ville veier: En gjennomgang av Forsvarets satsing på kulturforståelse

*So it is said that if you know your enemies and
know yourself, you can win a hundred battles
without a single loss.
If you only know yourself, but not your opponent,
you may win or may lose.
If you know neither yourself nor your enemy, you
will always endanger yourself.*

(Sun Tzu)

Trine Holo og Morten Dehli Andreassen

Introduksjon

De pågående vestlige militære operasjonene i Afghanistan har blitt definert som "war amongst the people".¹ Dermed har kulturelle ramme-faktorer avgjørende betydning for Forsvarets evne og kapasitet til å løse oppdraget. Forsvarets oppfatning og håndtering av kulturforståelse er derfor av stor betydning for operasjoner der norske styrker deltar, spesielt sett i forhold til ny tenkning rundt lavintensitetskonflikter hos sentrale allierte. Kulturforståelse er nødvendig for å forstå operasjonsområdet. Det er viktig for styrkebeskyttelsen og vil ha implikasjoner for holdningsdannelse og direkte taktiske handlinger under oppdragsplanlegging og -gjennomføring.

Målet med rapporten er å evaluere status samt håndtering av fagområdet *kulturforståelse* i det norske forsvaret. Rapporten fokuserer på Forsvarets undervisningsinstitusjoner og fagområdets plass i utdanning og trening for internasjonale operasjoner.

Det norske forsvaret har historisk vært dyktig til å mestre terreng og klima. Soldater og offiserer lærer om holdninger og oppfatninger, handlemåter og profesjonalisme i en militær kontekst fra de starter rekruttperioden, og har dermed en relativt omforent forståelse av mange militære aspekter. Rapporten avdekker at det i liten grad fokuseres på kulturforståelse i en *militær kontekst* før deployering til internasjonal tjeneste, og man møter ikke fremmede kontekstuelle problemstillinger før man står midt oppe i dem. Når norske styrker er deployert i komplekse operasjonsområder der kultur kommer til uttrykk på en annen måte enn det norske soldater er vant med hjemmefra, kan enkle grep være med på å løfte våre soldater opp på et nivå som vil kunne utgjøre forskjellen på å tolke en situasjon riktig eller galt. En riktig situasjonsforståelse kan bety forskjellen mellom liv og død. Den vil også kunne være avgjørende for hvem som vinner eller taper en lavintensitetskrig.

Rapportens målgrupper er Forsvaret; utdanningsinstitusjoner, menige soldater og ledere.

¹ Smith, Rubert (2005) *The Utility of Force – The Art of War in the Modern World*, London: Penguin. Side XII.

Metode og begrepsavklaring

Rapporten har blitt til gjennom studier gjort i perioden fra november 2009 til mai 2010. I denne tidsperioden er det gjennomført dybdeintervjuer² samt deltakende observasjon gjennom kurs og orienteringer, ved et utvalg av Forsvarets mest relevante utdanningsinstitusjoner og avdelinger.

- Ved krigsskolene har vi sett nærmere på det gjeldende pensum for ”kulturfagene”, læringsmetode og i hvilken grad det foreligger institusjonell koordinering mellom undervisningsinstitusjonene.
- Ved Forsvarets stabsskole har vi gjennomført dybdeintervjuer med flere offiserer som har kjennskap til fagfeltets utbredelse i Forsvaret.

Vi har i tillegg vært i kontakt med enkelte sivile utdanningsinstitusjoner Forsvaret benytter seg av. Disse har blitt forespurt om sitt samarbeid med Forsvaret og hvilke føringer de har fått i forbindelse med opprettelsen av kulturforståelsesfagene de tilbyr Forsvaret. Vi har ved flere anledninger besøkt Telemarksbataljonen i dens oppsetningsperiode til PRT-tjeneste (Provincial Reconstruction Team). Forfatterne av rapporten har også fått et innblikk i NATOs og andre allierte nasjoners syn på kulturforståelse gjennom konferanser og samtaler i Brussel og London samt ved UK Defence College.

Gjennom dette har vi dannet oss et bilde av Forsvarets tilnærming til problemstillingen både på strategisk, operasjonelt og taktisk nivå i ulike avdelinger og våpengrener.

Vi ønsker å rette en stor takk til alle de offiserene, soldatene og sivilt ansatte i Forsvaret som har gjort det mulig for oss å skrive denne rapporten. Alle har bidratt på hver sin måte til å gi oss et bedre innblikk i Forsvarets forhold til, og utfordringer innenfor, kulturforståelse i internasjonale operasjoner. Spesielt vil vi takke Ståle Ulriksen ved Norsk Utenrikspolitisk Institutt (NUPI) for veiledning og støtte.

² Dybdeintervjuene har hatt som mål å følge kildene over tid både gjennom samtaler og felles tilstedeværelse med kildene i forskjellige møter, seminarer og konferanser hvor fagfeltet kulturforståelse har vært tema.

Hva er kulturforståelse i en militær sammenheng?

Forståelse av kulturelle rammefaktorer for militært personell mener vi er innsikt i grunnleggende samfunnsfaktorer som kan påvirke *sikkerhets situasjonen* til norske soldater. Dette kan være kunnskap om rådende normer og verdier i samfunnet, maktforhold, vold, alliansedynamikker, æreskodekser, etniske og religiøse forhold som kan påvirke konflikten.

I denne rapporten definerer vi kulturforståelse i internasjonale operasjoner som:

Norske styrkers forståelse av den lokale konteksten i operasjonsområdet og deres tilnærming til lokale moralske, etiske, kulturelle og rettslige grenser, i samhandling med både sivilbefolkning, allierte militære og fienden.

Målsetningen er at styrkene skal ha og kunne benytte kunnskap om kultur for å forbedre situasjonsforståelsen, bedre styrkebeskyttelsen og foreta mer nøyaktig etterretningsinnhenting for å effektivisere taktiske manøvre.

Del I: Undervisningsinstitusjoner og forskningsinstitusjoner

I første del av rapporten ser vi nærmere på den utdanningen i kulturforståelse som Forsvaret tilbyr sitt personell. Vi tar først for oss Hærens krigsskole (KS) på Linderud og Sjøkrigsskolen (SKSK) i Bergen. Videre ser vi nærmere på Forsvarets stabsskole (FSTS) på Akershus, samt et utvalg av sivile undervisningstilbud som benyttes av Forsvaret. Ved Forsvarets forskningsinstitutt (FFI) har vi vært i dialog med ressurspersoner innen fagfeltet, og ved Forsvarets høyskole (FHS) har vi hatt samtaler med ledelsen.

1.1 Krigsskolene

1.1.1 Hærens krigsskole

Faget kulturforståelse har vært en obligatorisk del av grunnutdanningen ved Krigsskolen (KS) siden 2005. Faget går under betegnelsen interkulturell kommunikasjon. KS gjennomførte i 2009 et studium på fem studiepoeng i dette faget. Det ble første gang undervist i for kull Tallaksen³ på 4. semester (Krigsskolen 2009). Av Krigsskolens fagansvarlige får vi opplyst at faget er underlagt engelskseksjonen, og at det til nå er uteksaminert to kull. Interkulturell kommunikasjon blir gjennomført i forbindelse med engelskseksjonens trening på forhandlinger. Hovedfokuset er på at kadetten skal forstå sin egen rolle i en større internasjonal sammenheng, som for eksempel arbeid i NATO, og settes i stand til å forstå at representanter fra ulike allierte land arbeider forskjellig på grunnlag av sin bakgrunn og kultur. Faget interkulturell kommunikasjon har, med sine 40 undervisningstimer, fått flest timer av de "ikke-militære" fagene. Faget gir, til tross for dette, færrest studiepoeng⁴.

1.1.2 Sjøkrigsskolen i Bergen

Sjøkrigsskolen i Bergen har hatt emnet konfliktstudier integrert i studiet av sjømakt og sikkerhetsstudier fra 1995 til 2005. Skolen underviste i faget interkulturell forståelse i en militær kontekst i studieåret

³ Hvert kull på skolen velger et navn inspirert av norske militære som har utmerket seg gjennom historien.

⁴ Med sine fem studiepoeng ligger det etter både engelsk og etikk og jus, som har henholdsvis 15 og syv studiepoeng. Dette er halvparten av det minste militære faget, Militærteknologi, som gir 10 studiepoeng.

08/09. Faget gikk over to semester (15 uker à 5 timer) som utgjorde totalt 150 undervisningstimer (Sjøkrigsskolen 2008)⁵.

Faget består av fem delemner og utgjør til sammen 16 studiepoeng.⁶ Faget ble gjennomført ved linjen Operative Maritime Jegeroperasjoner, altså med kadetter fra Marinens jegervåpen. Utdanningen er derfor aktuell for bare et mindretall av Sjøkrigsskolens kadetter. Faglæreren opplevde stor interesse for faget på Sjøkrigsskolen. Faget var ifølge samme lærer prioritert av ledelsen, blant annet gjennom engasjering av eksterne foredragsholdere, som ble hentet fra ledende nasjonale forskningsinstitusjoner som Forsvarets forskningsinstitutt (FFI), Fredsforskningsinstituttet (PRIO) og NUPI. Det var også foredragsholdere fra Universitetet i Bergen. Legitimeringen av faget var forankret til forståelse av COIN-operasjoner i en militær kontekst. En av hovedutfordringene for faglæreren var at hun ”kjente lite til Forsvaret”, og ”ikke hadde den militære bakgrunnen”. Det var dermed vanskelig å sette det kulturfaglige inn i en militær kontekst. Spesielt gjaldt dette ved aktiv bruk av elevenes erfaringer i undervisningen. Det var første gang Sjøkrigsskolen gjennomførte en slik omfattende undervisning i interkulturell forståelse. Sjøkrigsskolen sier selv at faget i hovedsak fungerte godt, og elevene så det som svært nyttig. Interkulturell forståelse blir ikke undervist i undervisningsåret 09/10, men det planlegges ny oppstart til studieåret 10/11.

1.1.3 Vurdering av status til kulturfaget ved krigsskolene

Det har vært et økende fokus på viktigheten av undervisning i kulturforståelse i Forsvaret, og undervisningsinstitusjonene har prioritert fagfeltet. På tross av dette er det fravær av diskusjon rundt undervisningens metodikk og pedagogikk. I tillegg er pensum, tidsbruk og forståelsen av kulturfaget svært forskjellig i de ulike institusjonene. Det er gjennomgående et fravær av praktiske øvelser, scenariotrening og bruk av elevenes egne erfaringer. Dette gjelder i stor grad begge krigsskolene. Kulturforståelse blir i all hovedsak formidlet teoretisk, noe som vanskeliggjør operasjonalisering og internalisering av kulturell kunnskap for den enkelte offiser.

Flere av våre kilder gir uttrykk for at kulturell forståelse regnes som viktig, men at man ikke formidler *hva* som konkret er viktig og *hvorfor* det har betydning. Faget oppleves dermed som lite gripbart og får begrenset anvendelighet for den enkelte offiser. En del av den kulturelle formidlingen stopper altså der den burde ha begynt. En av årsakene til dette er at mange av foreleserne innen kulturforståelse ikke

⁵ Merk at det i denne beregningen ikke er trukket fra øvelsesuker, slik at antall gjennomførte uker med undervisning vil være noe mindre.

⁶ Disse er fordelt på nasjonale og internasjonale studier (4 studiepoeng), Utviklingsstudier (1 studiepoeng), Områdekunnskap (4 studiepoeng), Sosialantropologi (3 studiepoeng) Internasjonal terrorisme (4 studiepoeng).

kjenner kadettens eller Forsvarets behov. Ingen av foreleserne vi snakket med hadde vært ute i et operasjonsområde, og kun en hadde interesse av å reise ut til et operasjonsområde.

Blant krigsskolene er det vidt forskjellige begreper for hvordan fagfeltet offisielt benevnes i fagplanen. Hærens krigsskole på Linderud benevner faget som ”interkulturell kommunikasjon” og ved Sjøkrigsskolen benevnes det som ”interkulturell forståelse i en militær kontekst”. Disse forskjellene er ikke kun semantiske, men faktiske forskjeller. Det synes ikke per i dag å være noen felles oppfatning eller idé om hva faget skal inneholde eller hvordan det best kan undervises.

Sjøkrigsskolen fokuserer på opprørsbekjempelse (COIN) som en legitimerende årsak til at de velger å vektlegge sitt fag ”Interkulturell forståelse i en militær kontekst” så sterkt som de gjør. På den andre siden underviser Krigsskolen på Linderud sitt fag ”Interkulturell kommunikasjon” i sammenheng med engelskundervisningen og da spesielt opp imot trening på forhandlinger. Faget fokuserer mer på forskjeller i arbeidskultur blant allierte enn på fremmedkulturelle kontekster hva gjelder forhandlinger. De ulike definisjonene og den ulike fokuseringen på hva faget skal inneholde er sannsynligvis et produkt av manglende føringer og instruksjoner fra Forsvarets ledelse. Det eksisterer i dag liten kontroll og nyttiggjøring av ressursene Forsvaret besitter på området. Kvalitetssikringen kan på denne bakgrunn karakteriseres som svak eller ikke-eksisterende.

Ved Sjøkrigsskolen kom faget på pensum etter initiativ fra Marinens jegervåpen (MJV). MJV kom også med et konkret forslag til en fagplan. Faget interkulturell forståelse var en del av dette forslaget. Sjøkrigsskolen har senere finpusset konseptet og presentert en pakke som omhandler fagområdet i en militær kontekst. Fra Sjøkrigsskolens representant får vi vite at de har fått få impulser fra høyere nivå. Dette styrker inntrykket av at det eksisterer få eller ingen føringer om hva et kulturforståelsesfag skal inneholde, både fra politisk/strategisk nivå og fra operasjonelt nivå i Forsvaret. En konsekvens av dette er at det blir opp til hver enkelt skole, avdeling eller institusjon selv å definere hva man legger i begrepet kulturforståelse.

1.2 Forsvarets høgskole/Stabsskolen

Ved Forsvarets stabsskole (FSTS) foretok vi dybdeintervjuer av personer med ansvar og eller kompetanse innen faget *kulturforståelse*.

En av våre kilder ved FSTS kunne fortelle at han hadde påbegynt et prosjekt der målet var å identifisere hvem som bedriver utdanning innen kulturforståelse. Han konkluderte med at det var vanskelig å få

oversikt over hvilke institusjoner som hadde utdanning innenfor området, hvem som underviste, samt hvordan undervisningen ble gjennomført.

I overraskende mange tilfeller er det feltpresten som står for denne undervisningen, noe vi kan bekrefte gjennom observasjoner gjort i forbindelse med denne rapporten. Dette skjer hovedsakelig fordi faget kulturforståelse er så uspesifisert, og at det derfor ikke faller naturlig inn som en del av en etablert fagdisiplin.

En av utfordringene når det gjelder problemstillingene rundt kulturforståelse er at det, som tidligere påpekt, ikke finnes en institusjonell forankring for fagmyndighet for faget i Forsvaret. Vår kilde mener at det mangler et koordinerende element, noe som er avgjørende for et slikt fag siden kompetansen sitter veldig spredt. Gjennom arbeidet med rapporten har vi fått bekreftet dette. Det finnes ingen samlet oversikt over den kompetansen som eksisterer, og meningsbærerne har ikke oversikt over hverandre.

Forsvaret har avtale med en rekke sivile utdanningsinstitusjoner. En liten andel ansatte har tilegnet seg såkalte praksisbaserte mastergrader fra Universitetet i Tromsø (UIT). Storparten av disse studerer statsvitenskapelige og ikke de mer antropologisk rettede temaene. Det kan synes som at de sivile utdanningstilbudene er en del av Forsvarets personalpolitikk heller enn en målrettet strategi for å øke kulturkunnskap om operasjonsmiljø i internasjonale operasjoner. Implikasjonene av dette er at den dyrt ervervede kunnskapen i begrenset grad blir benyttet i Forsvaret, utover å øke det generelle utdanningsnivået til norske offiserer.

Ifølge en talsperson fra UIT mangler Forsvarets høyskole (FHS) på Akershus oversikt over egne ansatte med mastergrad fra dette universitetet. Den samme talspersonen mente at noe av problemet til Forsvaret lå i selve oppbygningen. Han hadde inntrykk av at de ulike avdelingene som utdannet seg hos dem ikke var interessert i å dele kunnskapen med andre avdelinger i Forsvaret.

På spørsmål om mulige løsninger på Forsvarets utfordringer med kulturforståelse, mente våre kilder at opprettelse av *et senter for kulturforståelse i internasjonale operasjoner* kunne være et godt alternativ. Et slikt senter kunne eventuelt vært tilknyttet Stabsskolen. Et annet alternativ kan være Forsvarets skole i etterretnings- og sikkerhetstjeneste (FSES).

De fleste av våre allierte har samlokalisert utdanningen av språk og kultur. De største utfordringene i forbindelse med implementering er

tid og ressurser. Våre kilder ved Stabsskolen så det som helt urealistisk å ha kulturforståelse i Internasjonale operasjoner som et eget fag ved skolen. Det var altfor stor konkurranse om både tid og ressurser fra tradisjonelle militære fag. Det var mer realistisk å ta det inn i kombinasjon med et annet fag, muligens i form av planarbeid, etterrettingsarbeid eller ledelse, eventuelt kunne faget inngå som en del av en øvelse.

Vi mener det er avgjørende å implementere kulturforståelse i alle de nevnte disiplinene. I like stor grad som det er viktig for Forsvaret å forstå det klima og terreng man opererer i, er det avgjørende for norske styrker i internasjonale operasjoner å forstå den kulturelle konteksten de opererer innenfor.

*[One hundred victories in one hundred battles are not the most skilful. Seizing the enemy without fighting is the most skilful
(Sun Tzu).*

Flere av NATO-landene har nå påbegynt prosessen med å etablere militære institusjoner for kulturell læring og noen til og med egne avdelinger med kulturspesialister. Blant de mer kjente er amerikanernes Human Terrain System, mens britene nylig har etablert Defence Cultural Specialist Unit. Tyskerne på sin side har etablert Zentrale Koordinierungsstelle Interkulturelle Kompetenz.

Flere av våre kilder ved Stabsskolen var klare i sine analyser av kulturfaget; kompetansemiljøet er for tynt. Hovedutfordringene er tid, kompetanse og ressurser. De så interne strukturelle utfordringer som årsak til den begrensede implementeringen av kulturforståelse i Forsvaret. Dette medførte blant annet at kulturfaget ble ekstremt personavhengig. I sin tur førte dette til at kvalitetsforskjellene ble store og varierende enten det gjaldt fra kontingent til kontingent i internasjonal tjeneste eller fra kull til kull ved krigsskolene. Det var ifølge en av våre kilder bare nok et bevis på at det ikke eksisterte en klar strategi eller myndighetsavklaring for kulturfaget, noe som i hans øyne først og fremst var en lederutfordring.

Rotasjonssystem og omorganiseringsprosesser var to andre viktige grunner til at det var vanskelig å operasjonalisere kulturfaget og at det ikke ble prioritert, et argument vi også hørte fra andre offiserer gjennom arbeidet med rapporten. Tid og den forverrede sikkerhetssituasjonen i Afghanistan ble igjen nevnt som viktige årsaker til at kulturfaget ikke ble prioritert.

Kanskje er det den forverrede sikkerhetssituasjonen som bidrar til at man ikke prioriterer kulturforståelse og går tilbake til primære militære ferdigheter (offiser ved Stabsskolen).

Vår kilde ved FSTS presiserte at selv om skolen står oppført som ansvarlig for kulturforståelse under opptrening til internasjonal tjeneste, hvilte det også et ansvar på hver enkelt forsvarsgren for utdanning og erfaringshåndtering. Han beskrev dagens ståsted med hensyn til kulturfaget som et fag med svært lite fokus på operativ virksomhet.

Vi ser det som avgjørende at en forverret sikkerhetssituasjon blir sett i sammenheng med hva norske soldater og offiserer forstår av lokale rammefaktorer. Hvordan norske soldater og offiserer handler og tolker sikkerhetssituasjonen, blir styrt av hvilke tankesett Forsvaret ønsker å prioritere. I en situasjon hvor antall sikkerhetsrelaterte episoder øker (ref. Afghanistan), er det avgjørende å forstå den konteksten man opererer innenfor. I lavintensitetskonflikter, og da med Afghanistan som spesifikt eksempel, er det legitimt å definere forståelsen av den lokale konteksten som avgjørende for utfallet av konflikten. Legitimeringen er skapt både gjennom kritiske artikler, som den general Michael Flynn selv skrev om amerikansk etterretningsarbeid i Afghanistan,⁷ og gjennom tidligere ISAF-sjef general McChrystals strategiske prioriteringer. Forsvarets fokus på høyintensitetskrigføring på den hjemlige arena danner i de fleste tilfeller beslutningsgrunnlaget for norske offiserer som reiser ut. En økt operasjonalisering av kulturforståelse vil være med og bidra til at norske styrker ikke vender tilbake til strategiske beslutninger tuftet på høyintensitetsstrategi i et operasjonsområde der man burde benytte seg av strategier beregnet på lavintensitetskonflikt.

Løsningen i Afghanistan er enkel! Vi trenger større våpen, mer pansring og flere folk når vi kjører ut av leir (troppssjef ISTAR).

1.3 Sivile utdanningsenheter

For å gi et bilde av Forsvarets forhold til sivile utdanningsenheter⁸ tar vi for oss to enkeltstående utdanningstilbud tilpasset Forsvaret. Disse finner vi ved Universitetet i Tromsø og Universitetet i Oslo.

1.3.1 Universitetet i Tromsø (UiT)

Våre kilder uttrykte tilfredshet med studiet Erfaringsbasert Mastergradsprogram i konflikt, sikkerhet og flerkulturell forståelse (KOSIFF) i Tromsø og karakteriserte det som veldig godt. Problemet

⁷ Maj. Gen. Flynn, Michael T., Capt. Matt Pottinger (USMC), Paul D. Bachelor (DIA). 2010. Fixing Intel: A Blueprint for Making Intelligence Relevant in Afghanistan. Center for New American Security (CNAS) Washington D.C.

⁸ Forsvarets studiesenter på Bardufoss ble vurdert, men er ikke tatt med i rapporten.

med dette tilbudet var imidlertid at veldig få av de som begynte, faktisk klarte å gjennomføre studiet slik at de oppnådde en grad. Dette skyldtes ofte at studentene skiftet avdeling i løpet av studietiden eller at avdelingen gikk tom for penger. Det var også misnøye med seleksjonen av personell som ble tilbudt studiet. Det var ingen systematikk i denne. Det gikk som oftest på egen interesse, snarere enn at det kom som et tilbud fra ledelsen. Et annet aspekt var at svært få av de som fullførte en praksisbasert mastergrad, skrev sosialantropologiske oppgaver. De skrev derfor sjelden om temaer som omhandlet kulturforståelse.

1.3.2 Universitetet i Oslo (UiO)

UiO sine etterutdanningskurs ved Institutt for kulturstudier og orientalske språk (IKOS) tilbyr Forsvaret kurs på bachelornivå. Av interne statistikker⁹ gitt av UiO til Forsvaret fremkommer det at i gjennomsnitt 13,5 personer gjennomfører et 10 studiepoengsfag ved IKOS hvert semester. Også her synes det for oss som om bruken av sivile utdanningsinstitusjoner er et ledd i Forsvarets personalpolitikk. Det gis heller ikke her et tilbud om et mer helhetlig studieløp som munner ut i noe konkret. Dette faget får dermed svært begrenset betydning for forsvarspersonell som sådan, annet enn som en smakebit på kulturfaget. Vi mener det er grunn til å tro at midlene som går til dette kunne vært brukt på en mer effektiv måte dersom faget hadde vært undervist med fokus på en faktisk operasjonell effekt.

1.3.3 Oppsummering av erfaringer med sivile utdanningsløp

Sivile utdanningsinstitusjoner har en begrenset evne til operasjonalisering av kulturforståelse i Forsvaret. Eksterne og interne undervisnings-tilbud blir i liten grad tilpasset Forsvarets behov. Implikasjoner av dette er at sivil utdanning bidrar til at kulturfaget som sådan blir håndtert som et tilleggsfag heller enn et implementerende fag.

Forsvaret sender en og annen major på grunnkurs i sosialantropologi og tror de skal være eksperter når de kommer tilbake. Disse liksomekspertene blir utpekt av andre som eksperter, og dermed har du en lite faglig kompetent meningsbærer (forsker tilknyttet Forsvaret).

⁹ Basert på faglærers opptelling, inkludert elever fra Forsvaret som har deltatt på undervisningen, men som ikke tilfredsstillt universitetets krav til generell studiekompetanse og dermed ikke kommer frem i deres datasystemer. Elever som ikke har fullført, men som allikevel står oppført med "gjennomført" i statistikken, er også trukket fra grunnet INTOPS.

1.4 Kulturforståelse ved undervisningsinstitusjonene – oppsummeringer og anbefalinger

Undervisningsinstitusjonene har de siste årene hatt økt fokus på kulturforståelse, og alle våre kilder ser på dette som viktig. Det er imidlertid blitt synliggjort gjennom arbeidet med denne rapporten at kulturfaget som militært verktøy sannsynligvis har en begrenset operasjonell effekt. Dette skyldes at fagets innhold bare i begrenset grad er tilrettelagt for militært personell og synes å ha begrenset fokus på Internasjonale operasjoner (INTOPS).

Verken pensum eller faglærere er kvalitetssikret opp mot et militærfaglig ståsted. Dette fører til at soldater og offiserer i stor grad får overordnet kunnskap hvor det opprettholdes et teoretisk fokus. Kunnskapsformidling spesifikt på området kulturforståelse for militært personell forblir fragmentert og gjennomgående lite tilrettelagt for militære behov. De ressurspersonene Forsvaret leier inn, mangler også evnen til å spisse kunnskapen inn mot militære formål. Her har Forsvaret et ansvar for å stille krav til eksterne foredragsholdere, gjennom å definere sitt eget behov for kulturforståelse innen sikkerhetsaspekter og militære operasjoner.

Kulturforståelse er i dag en del av det Forsvaret benevner som fellesfag. Faget blir ansett som et tillegg til en militær utdanning, noe som også reflekteres i tenking om taktikk, doktrine og strategi. Vi mener at faget bør være et *implementerende fag* som i sterkere grad integreres i den militære utdanningen.

Undervisningsinstitusjonene anbefales å etablere et felles begrepsapparat med hovedfokus på *hva slags* kulturell kompetanse som er relevant for militært personell, og hvordan det skal undervises og trenes i dette faget på en måte som får best mulig operativ effekt.

Det er hovedsakelig to grunner til å lære bort kulturforståelse til offiserer og soldater i Forsvaret.

- Den ene er at man bør inneha en generell forståelse av hvordan en fremmedkulturell kontekst kan systematiseres og forstås. Soldatene må få konkrete knagger å henge erfaringsbasert læring på.
- Den andre grunnen er at de bør ha en spesifikk kunnskap om det aktuelle operasjonsområdet de skal deployere til, og hvordan de skal nyttiggjøre seg kulturforståelse til å løse sitt oppdrag på best mulig måte.

Vi mener det i hovedsak er den generelle forståelsen som bør innarbeides ved Forsvarets utdanningsinstitusjoner. Den spesifikke delen

bør utarbeides av Forsvaret og implementeres i form av trening før utreise og videreutdanning etter utreise med tanke på nye oppdrag.

1.4.1 "Lessons learned"

For å gå fra kunnskap til mestring må man være enige om hva plattformen er og om hva dens innhold skal være. Dette for at Forsvaret skal kunne:

1. Ha en internt omforent forståelse av hva, hvorfor og hvordan kulturforståelse er viktig i internasjonale operasjoner.
2. Vite hvordan dette kan brukes som et integrert arbeidsverktøy under løsning av oppdrag.

Dagens situasjon er preget av at kulturfaget blir sett på som et "nice to know"-verktøy der den operative effekten forblir fragmentert, vilkårlig og til dels personavhengig.

Våre samtaler med flere offiserer viser at det finnes en høy grad av praksisbasert kunnskap om kulturforståelse som offiserene selv langt på vei ikke er klar over at de har. Det er derfor et stort behov for å gi norske offiserer analyseverktøy for å identifisere, systematisere og operasjonalisere den kunnskapen de allerede har tilegnet seg gjennom kortere eller lengre deployingsperioder.

Offiserer og soldater som har vært i internasjonal tjeneste trenger å forstå sine kulturelle erfaringer slik at disse kan gjøres relevante og anvendbare. De må kunne se sine erfaringer i en større sammenheng. Det er først da denne kunnskapen blir realkompetanse Forsvaret kan nyttiggjøre seg. Kulturkunnskap basert på militære erfaringer gjort i en militær kontekst er viktig for forankring og institusjonalisering av faget.

Gjennom arbeidet med rapporten har vi blitt informert om at det i enkelte avdelinger finnes mer bevisste rutiner for erfaringsinnhenting, men at dette er interne prosesser som bare kommer den enkelte avdeling til gode. Implikasjonene av dette er at Forsvaret som system ikke får oversikt eller maksimalt nyttiggjort seg erfaringer som de forskjellige avdelingene har gjort seg.

Slik vi ser det, finnes det i dag ingen klar strategi for *hvordan* kulturkunnskap skal operasjonaliseres i Forsvaret. Fagfeltet blir definert bredt og lite nyansert sett opp imot militære operasjoner, og det finnes ikke et omforent tilrettelagt pensum. Til sammen gjør disse to faktorene at gjeldende praksis innen feltet er fragmentert og blir svært vanskelig å kontrollere og kvalitetssikre. Det gjør også at den kunnskapen som blir distribuert, er tilfeldig og usystematisk. Fraværet av et tilret-

telagt pensum for norske militære avdelinger skyldes fremfor alt at det ikke eksisterer et formelt ståsted for fagområdet fra Forsvarets side.

Vi mener det må utvikles et nivåbasert utdanningssystem innenfor fagfeltet, der gradsnivå og tjenestestilling bør avgjøre hvilken utdanning som skal gis. Uten en omforent forståelse vil det være vanskelig for Forsvaret å operasjonalisere faget på en måte som gjør at det kommer soldater og offiserer til gode i internasjonale operasjoner. Ifølge Abbott er det kunnskaps- og funksjonsmonopolet som er kjernen i en profesjons evne til å utøve sin funksjon (Abbott 1988:2). Det er i dag mangelen på integrering av kunnskap og funksjon som fører til at mange offiserer ser på kunnskap om kulturforståelse som en lite gripbar ressurs.

Forsvaret kan gjennom relativt små endringer i ressursbruk skape vesentlig bedre militær effekt. Til tross for gode intensjoner har Forsvaret etter vår oppfatning per i dag svært lite utbytte av de ressursene som brukes på opplæring og utdanning av personell innenfor kulturfaget. Manglende kommunikasjon mellom undervisningsinstitusjonene gjør at de kjenner lite til hverandres undervisningsmaterieell og metodikk.

DEL II: Trening i praksis

Do not rely on simply attending a course on Afghan culture. I expect commanders to weave cultural scenarios into every training event and teach your subordinates to interact with other cultures (Stanely A. McChrystal, tidligere Commander ISAF).

Det er en rekke utfordringer knyttet til det å delta i internasjonale operasjoner. For å være best mulig forberedt på disse utfordringene må styrkene trene best mulig før de reiser ut. Hvordan trener Forsvaret sine internasjonale styrkebidrag i dag når det gjelder å forstå den aktuelle konteksten i operasjonsområdet? Og hvordan blir kulturforståelse implementert inn i den øvrige militære treningen?

Norske styrkers utfordringer knyttet til internasjonal tjeneste gjør seg gjeldende på flere nivåer; systematisert som makro- og mikronivå:

- Makronivået er definert som Norges forhold til internasjonale organisasjoner (FN og NATO) og deres regelverk som kommer til uttrykk gjennom internasjonale konvensjoner.
- Mikronivået er på det mellommenneskelige nivået mellom de lokale i ansvarsområdet og norske soldater og offiserer.

Makronivå

Norges medlemskap i, og forpliktelser overfor, FN og NATO ligger til grunn for at norske soldater og offiserer i dag tjenestegjør i internasjonale operasjoner. I tjenesten må soldatene forholde seg til en rekke internasjonale konvensjoner både i forhold til menneskerettigheter og på andre områder. Innenfor disse områdene har norske soldater gode grunnleggende holdninger. De må også forholde seg til internasjonale *Rules of engagement* (ROE) som kan være basert på andre kulturelle grunnholdninger enn det en norsk soldat er vant med hjemmefra. I tillegg kan internasjonale konvensjoner virke direkte eller indirekte frustrerende på våre soldater. I slike situasjoner vil det være avgjørende at soldater og offiserer opparbeider en felles forståelse av hva de som norske soldater skal forholde seg til. Tidligere sjef for ISAF, general McChrystal, sier i sin guide til trening før deployering

We need our deploying forces to be prepared to conduct counterinsurgency operations upon arrival; however, once you are in

the country, continue to grow your base of knowledge every day
(oktober 2009).

Mikronivå

På mikronivå er en omforent definisjon av kulturforståelse om mulig en enda viktigere faktor. Dette først og fremst fordi en god og systematisk opptrening av soldater og offiserer skaper selvtillit og forståelse av lokale skikker og kulturer. Dette har implikasjoner for styrkebeskyttelse, oppdragsløsning og forhindrer utvikling av negative stereotypier. En kultursensitiv offiser eller soldat har større sjanser for effektiv militær måloppnåelse.

Feltprost Mæland siterer norske offiserers negative uttalelser om den lokale befolkningen i Kosovo og deres kultur etter tjeneste i KFOR¹⁰. Ved å gjøre våre internasjonale styrker mer bevisst på kulturforståelse skaper vi også en motvekt til de negative stereotypienes fremvekst og forebygger et statisk tankesett både rundt lokale forhold og fienden. Ved å sende ut kultursensitive offiserer vil vi også øke sjansene for at den lokale befolkningen vi i de fleste tilfeller reiser ut for å assistere eller beskytte, ikke danner seg negative stereotypier om oss.

Noen av de største problemene den libanesiske lokalbefolkningen hadde med norske soldater på 1980-tallet kan oppsummeres slik:

Det er ikke tvil om at noe av det som skaper mest problemer for oss, er det som skjer i fylla, og da særlig etter portforbud
(Philip Nara – borgermester i Ebel es Saqi).

Når det gjelder alkohol har Forsvaret tatt grep, og det eksisterer i dag nulltoleranse for alkohol i internasjonale operasjoner.

2.1 Norske styrkers trening i kulturforståelse

Vi har i arbeidet med rapporten fulgt oppsetningen av en PRT (Provincial Reconstruction Team) i forberedelsene før avreise til Nord-Afghanistan. Kontingenten har ca. fire måneders opptreningsperiode før avreise. Soldatene er i all hovedsak vervet (bl.a. i TMBN). I tillegg har vi hatt god forbindelse med deployerende Military Observation Team (MOT) under og etter deployering. Vi har også vært i jevnlig forbindelse med ledelsen i Norges OMLT-bidrag. I tillegg til dette har vi også fulgt prosessen med å finne kvalifisert kompetanse til å formidle kulturforståelse ved Kystjegerkommandoen (KJK), Marinejegerkommandoen (MJK) og Sjøkrigsskolen, samt hatt samtaler med Krigsskolens øvingsstab om "COIN-øvelsen".

¹⁰ *Skadeskutt idealisme – norsk offisersmoral i Kosovo* (Mæland 2004).

2.1.1 Oppsetning PRT

Under PRT-oppsetningen var ledelsen for PRT-en veldig positiv til faget kulturforståelse. Samtidig viser enkelte kommentarer – som ”det er selvfølgelig mye etnisitet og sånt der nede, men det kommer man inn i etter hvert” (tidligere PRT-sjef) – at det er et stykke vei å gå for å etablere en kultursensitiv holdning blant våre offiserer.

Det har imidlertid vist seg vanskelig å finne kompetanse på feltet innenfor det militære systemet. Ikke nødvendigvis fordi kompetansen ikke eksisterer, men fordi den har vist seg lite gripbar, spredt og fragmentert. Deployerende avdelinger finner gjerne noen med kunnskap om kulturforståelse gjennom personlige nettverk. Dermed finnes det ingen institusjonalisert kvalitetssikring. Undervisningen innen kulturforståelse og lokal kontekst har, så langt vi har blitt informert, bestått i fire timers klasseromsundervisning med en sivil konsulent samt et ”keyleader engagement”-seminar over to dager for offiserene og sivile elementer i PRT-en. I tillegg kommer leselister utarbeidet av PRT-stabens G2-celle og et kompendium skrevet for USMC (amerikanske marineinfanterister) sitt styrkebidrag i Sør-Afghanistan to år tidligere.

2.1.2 MOT (Military Observation Team) opptrening

Etter dagens modell får liaisonoffiser (LO) og lagfører (LF) i hver MOT en utdannings-/treningspakke på til sammen tre uker for å komme i nærmere inngrep med den lokale konteksten. I en samtale med en tidligere LO fremkommer det at den første uken går med til å lese seg opp på lokale forhold og situasjonen. De to neste ukene går med til trening på kjerneoppgaven til laget, nemlig å snakke med lokale makthavere i regionen. Dette gjennomføres i all hovedsak som casebasert scenariotrening. Den resterende delen av laget, som har som hovedoppgave å beskytte LO og håndtere lokalbefolkningen utenfor møtelokalene, får en til to dager med undervisning i kulturforståelse i Afghanistan.

Vår kontingent var heldig som fikk tre uker med denne treningen, dette følte vi var et absolutt minimum (tidligere LO-MOT).

De to ukene vi hadde med samtale- og forhandlingstrening var noe av det mest matnyttige vi gjorde i hele opptreningssfasen (tidligere LF-MOT).

Kulturforståelse er i dag hovedsakelig basert på klasseromsundervisning med eksterne forelesere. Dette fører til et gjennomgående fravær av fokus på sikkerhetsimplikasjonene ved kultur. Den operasjonaliserende effekten vil dermed utebli. Mange av dem vi snakket med,

følte at de ikke satt igjen med noe fornuftig utbytte etter at klasserom-sundervisningen var ferdig. De forsto at kulturforståelse var viktig, men savnet mer spesifikk kunnskap om hvordan de skulle nyttiggjøre seg denne. En tidligere LO vi snakket med, sa følgende:

Kulturforståelse må drilles, det må sitte i fingerspissene slik at vi vet hvordan vi skal tilnærme oss de lokale. Dette skaper selvtillit i situasjoner, og gjør at de lokale møter deg på en helt annen måte.

Forsvaret har altså tatt inn over seg at soldater og offiserer bør undervises i kulturforståelse, men uten å formidle hvordan den skal anvendes i praksis.

Oversiktslister over relevant litteratur er distribuert fra hver enkelt avdeling og er i dag et viktig bidrag til den forståelsen soldatene opparbeider seg i forhold til Afghanistan. Leselistene er forskjellige mellom de ulike avdelingene, og det finnes ingen felles mal for disse. Det er derfor tilfeldig hva soldatene faktisk leser før avreise. Det eksisterer heller ikke per i dag en test som måler hva soldater og offiserer faktisk har tilegnet seg kunnskap om. Det er dermed ikke mulig å få oversikt over hva den enkelte soldat eller offiser kan eller ikke kan.

Så lenge Forsvaret opererer med fire måneders opptreningsperioder før deployering, og to timer av disse er kulturforståelse, vil norske styrker aldri forstå fremmede kontekster (forsker tilknyttet Forsvaret).

3. Implikasjoner for Forsvaret

Kulturforståelse som fagområde mangler en militær kontekstuell definisjon, noe som gjør faget sårbart. Når en organisasjon som Forsvaret ser på fagområdet kulturforståelse som et sekkebegrep, skaper dette store hull i forståelsen av faget. Dette er ikke unikt for det norske forsvaret. På en internasjonal konferanse i Brussel ble det klart for forfatterne av denne rapporten at verken NATO eller andre allierte land har kommet spesielt langt i prosessen med å definere eller operasjonalisere faget og begrepet kulturforståelse. Kultur ble presentert som alt fra folkløse til fotball og nærmest alt annet som hadde ordet kultur i seg. Forsvaret må bli mer tydelig enn som så. Det holder ikke at feltpresten holder et innlegg om religion i Afghanistan, selv om dette er gjort med de beste hensikter. Forsvaret må i tillegg tenke på hva dette innebærer for oss, og erkjenne at kulturforståelse må knyttes direkte til sikkerhetsmessige problemstillinger. Eksempler på dette kan være:

- Hvordan forstår vi de lokale maktstrukturene?

- Hva er konfliktgrunlaget og konfliktmønsteret i vår region?
- Hvilken virkelighetsoppfatning har de lokale aktørene?

Innenfor disse problemstillingene kan religion være en av mange faktorer, men å forstå islam skaper ikke forståelse av en lokal kontekst. Religionene får sitt lokale særpreg i møte med bl. a. tradisjon og lokal historie. Videre vil man ved å bruke et informasjonshefte som er to år gammelt (ref. USMC-heftet nevnt over), som ikke er tilpasset nordmennenes ansvarsområde i Nord-Afghanistan, kunne bomme grovt på alle de ovennevnte problemstillingene. Det gjelder å ikke bli for statistisk i tankegangen. Vi må forsøke å lære så mye vi kan om lokale forhold i konfliktområdene, og samtidig innse at disse forholdene forandrer seg raskt.

Tolkningen av operasjonsmiljøet er i de fleste situasjoner overlatt til den enkelte soldat på stedet. Norske styrkers tilnærming til lokale forhold blir dermed i stor grad påvirket av den enkeltes vurderinger og holdninger. Den operasjonelle ledelsens oppgave er å gjøre denne vurderingen best mulig kvalifisert, ved å skape en felles bevissthet rundt hvordan man skal håndtere oppdukkende situasjoner i operasjonsmiljøet. Dette vil ha implikasjoner både for hvordan fienden håndteres, samt hvordan den lokale befolkningen oppfatter de norske styrkene.

Kulturforståelse må gjøres mer anvendelig og håndgripelig enn den er i dag. Det bør settes i sammenheng med og i tett tilknytning til Forsvarets primæroppgaver, og bør ikke behandles som et tilleggsfag, men integreres i militære disipliner og trenes i kontekstrelaterte scenarier.

En tidligere PRT-sjef uttrykte bekymring for at norske styrker var til stede for kort tid før de ble erstattet/byttet ut. Han mente at seks måneder var altfor liten tid.

Det tar jo tre til fire måneder bare å bli nok kjent med de lokale forholdene til at man kan begynne å virke i stillingen (tidligere PRT-sjef).

Norske styrker, og spesielt ledere, ville vært bedre forberedt på den lokale konteksten med en bedre utdanning i kulturforståelse. Da ville de raskere kunne forstå den lokale dynamikken i ansvarsområdet.

Faget kulturforståelse skiller seg fra øvrige militære fag. Det kommer som oftest i siste rekke når det står om knappe ressurser og prioritering av tid. Denne rapporten argumenterer ikke for at kulturforståelse skal bli gitt mer tid på bekostning av tradisjonelle militære fag, verken i en utdanningssituasjon eller i en periode før deployering. Kulturfor-

ståelse som fag bør integreres i militære disipliner om ønsket operasjonell effekt skal oppnås.

Kulturforståelse bør ses som en integrert del av en situasjonsvurdering. Å inneha gode situasjonsvurderinger er et spørsmål om militær erfaring og rutine. Således må kulturforståelse ses som en modningsprosess. Norske soldater og offiserer har behov for å tilegne seg generell kunnskap om kulturforståelse tidligere og oftere i sin militære karriere. Vi anbefaler at kunnskapen heller gis i form av små drypp, integrert i en militær disiplin, enn som et lynkurs to dager før deployering. Forsvaret bør etablere rutiner for å motvirke en "just in time"-holdning til kulturforståelse og imøtekomme en holdning om "just in case" for å være forberedt på nye operasjonsområder.

På mange områder mener vi at kulturforståelse bør fokuseres og formidles på samme måte som kjenningstjeneste var et prioritert fag for Forsvaret under den kalde krigen. Soldatene gjennomgikk et kurs på flere nivåer et visst antall uker av gangen. Hvor langt og detaljert kurs de skulle gjennomgå, var bestemt ut fra tjenestestilling og avdeling. Videre var kjenningstjeneste en disiplin som ble drillet til det kjedsommelige og som dermed ble en gripbar kunnskap blant soldatene. Kunnskapen ble testet både ved praktisk bruk på øvelser og gjennom uhøytidelige avdelingskonkurranser. Vi kan spørre oss om kunnskapen ville ligget like latent og tilgjengelig dersom vi nøyde oss med å tilby et fire timers kurs om det viktigste russiske materiellet, kun dersom trusselen ble overhengende?

Vi anbefaler en todelt opplæring i kulturforståelse, med en generell del og en spesifikk del. Den generelle delen lærer offiserer og soldater å forstå hva kulturforståelse er, og etablerer et rammeverk for den spesifikke delen av kulturforståelsen som vil gis nærmere en deployering. Områdekunnskap og detaljert kunnskap om dagligliv, skikk og bruk, maktdynamikker samt språk vil være eksempler på den spesifikke delen av kulturforståelsen.

Forsvarets ledelse må sørge for at det stilles krav til innleid personell og interne meningsbærere. Det må være et kriterium at man har kompetanse både fra samfunnsvitenskap og fra Forsvaret.

Etter fire timer med en sivilkonsulent med omfattende kunnskaper om Afghanistan ble det spurt fra salen om hva man gjorde med det personlige våpenet når man gikk inn til afghanere, og om man tok av seg feltstøvlene eller ikke? Dette kunne den sivile konsulenten ikke svare på, han hadde ikke selv tjenestegjort i Forsvaret...

Den 10. november 2009 ga general McChrystal, daværende øverstkommanderende for ISAF-styrkene, ut en rettleiding om hvordan han mente ISAF-soldater uavhengig av nasjonalitet skulle forberede seg best mulig under den korte treningstiden de har før de deployeres. Allerede under punkt 1b blir kulturell forståelse fremhevet som viktig. Han henviser til at alle må forstå "the people of Afghanistan". Videre sier han at "vi må operere på en måte som respekterer deres kultur og religion. Vi må behandle dem med respekt". Han skriver også at han forventer at de som leder treningen, implementerer kulturelle scenarier i form av rollespill i enhver treningsøvelse. På den måten klarer man å lære sine underordnede å samhandle med fremmede kulturer. Videre, i punkt 1i, tar han til orde for at vi må forstå vårt operasjonsmiljø og handle deretter. Han går også langt i å anbefale de ulike allierte landene å etablere det han kaller "learning organizations". Om dette sier han: "This is a game of wits and will. You've got to be learning and adapting constantly to survive."

Det finnes i dag ingen formell faglig diskurs om kulturforståelse i Forsvaret. Det er avgjørende å se fagfeltet som en egen måte å tenke på, noe mange med erfaring fra utenlandstjeneste gjør. Det kan ofte være vanskelig for de med erfaring fra oppdragsområdene å se hvilke rammer de skal forstå sine erfaringer innenfor. Her har Forsvarets operative ledelse en viktig oppgave. På samme måte som det norske forsvaret trener soldatene til å utvikle et spesielt "mindset" i forhold til skarpe operasjoner, er det viktig å se kulturforståelse som et eget "mindset".

Anbefalinger

Etter ni år i Afghanistan har allierte styrker sett viktigheten av å forstå den lokale kulturen. Det viser blant annet rapporten¹¹ til general Flynn, nestkommanderende for den amerikanske etterretningen i Afghanistan. ISAF-ledelsen har forstått at forskjellen mellom den vestlige verden og Afghanistan er så stor at våre vestlige metoder ikke er effektive i den kulturen vi opererer innenfor.

Mange i Forsvaret har også kommet til denne konklusjonen enten etter å ha tjenestegjort i landet eller gjennom å ha vært i befatning med problemstillingen på andre måter. Våre anbefalinger i denne rapporten må imidlertid ses i lys av forberedelser til fremtidige operasjonsområder. Det handler om å gi våre offiserer og soldater en verktøykasse slik at de kan forstå sine nye omgivelser, og på den måten gjøre dem i stand til å tilpasse oppdrag og metoder i tråd med det som er mest effektivt i en gitt situasjon.

¹¹ Se fotnote nr. 6.

Den operative ledelsen må definere hva som bør finnes i denne verk-tøykassen. Dette må bearbeides og tilpasses militære formål. Vi kan ikke forvente at offiserer og soldater skal være sosialantropologer in spe fordi de skal deployere til et ukjent operasjonsområde. Internasjonal tjeneste er i dag en viktig og sentral del av det å være norsk offiser og vervet soldat. De må derfor allerede på et tidlig tidspunkt gis en grunnleggende utdanning i hvordan de skal forstå fremmedkulturelle kontekster.

Nedenfor følger våre mest sentrale anbefalinger og råd med hensyn til forbedringspotensial hva gjelder kulturforståelsesfaget i Forsvaret.

- Forsvarets personell skal ikke lære om kultur, men lære å ta i bruk kulturkompetanse i sitt militære virke. Det bør videreutvikles metoder for praktisk trening.
- Det bør skapes en omforent forståelse av hva fagfeltet skal omfatte og hvordan det skal brukes militært.
- Uten en militær vinkling på emnet blir den operative effekten fragmentert, vilkårlig, tilfeldig eller ikke-eksisterende, noe som delvis er tilfellet i dag.
- Forsvaret bør benytte seg av forelesere som har kunnskaper om og forstår Forsvarets behov. Forsvaret bør i større grad definere hva slags konkrete kunnskapsbehov de har hva gjelder kulturforståelse. Uten en avklaring av dette vil kulturfaget i begrenset grad bli implementert i den militære tankegangen og i videre trening.
- Forsvaret bør bruke kadettene/elevenes kulturelle erfaringer fra internasjonal tjeneste i utdanningssammenhenger i langt større grad enn hva som er praksis i dag.
- Forsvaret bør etablere et forum slik at meningsbærere og faglærere kan kommunisere og på den måten skape et integrert fagmiljø. Sivile faglærere blir ofte sett på som kontinuitetsbærere innen fagfeltet. Arbeidet med rapporten viser imidlertid at de ikke har kontakt med andre faglærere og at de har behov for erfaringsutveksling. De har heller ikke oversikt over andre undervisningsinstitusjoner i Forsvaret som underviser i det samme emnet.
- Forsvaret bør etablere en helhetlig tilnærming til emnet som inkluderer et kursprogram og en pensumlitteratur som blir kvalitetssikret, godkjent og distribuert av operativ ledelse. Dette

for å unngå å kaste bort tid og ressurser på utdanning og kurs som ikke har ønsket effekt.

- Generell kulturforståelse bør så tidlig som mulig inngå i den militære utdanningen.
- Det bør utarbeides et treningsoppsett i hvordan forholde seg til lokale skikker og praksiser. Dette må drilles slik at hver enkelt soldat og offiser kan gå inn i situasjoner med selvtillit og dermed gis en bedre mulighet til å utføre sine militære oppgaver på en god måte.
- Forsvarets instruktører bør opparbeide seg erfaring på trening av kulturforståelse gjennom økt fokus på praktiske scenarier.
- Forsvaret bør designe et sett med planverktøy til våre offiserer slik at operasjonene i ansvarsområdet er spesielt tilpasset nettopp det området de skal virke innenfor. En offiser som forstår implikasjonene av de handlingene han eller hans avdeling foretar seg, vil komme motstanderens beslutningscyklus i forkjøpet.
- Forsvaret bør se på muligheten for å opprette et koordinerende element i forhold til forståelse av fremmedkulturelle kontekster. Den viktigste oppgaven til et slikt element vil være å fungere som en transformator. Med det mener vi at Forsvaret trenger en viss andel akademisk kunnskap for å lære kulturforståelse, men at de må bruke den på rett måte. Den akademiske kunnskapen må tilegnes, anvendes, fortolkes og tilrettelegges på en slik måte at den kan implementeres direkte inn i militært håndverk. Forsvaret har i tillegg til akademisk kunnskap behov for å benytte seg av den store erfaringsbanken våre soldater og offiserer besitter, både i spesialavdelinger og blant konvensjonelle styrker. Et koordinerende element slik vi tenker oss det etter arbeidet med denne rapporten, må være i stand til å bearbeide og sette ut i praksis både erfaringslæring og akademisk kompetanse.
- Forsvaret bør utrede muligheten for å ha spesielt kompetente kulturrådgivere som kan fungere som en nisjekapasitet i internasjonale operasjoner.